

Kniha prvá

*

1473--1491

Mikuláš sa lúčil s rodičovským domom s obavami v srdci, no život vo Wloclawku ho príjemne prekvapil. Predovšetkým Wloclawek nebol horším mestom ako Toruň. Mal dva rínky, radnicu, bohaté domy a kostoly a — čo bolo najdôležitejšie — katedrálu s biskupským palácom, ktorá dominovala nad mestom. Preto tu bolo vidieť menej mešťanov a sedliakov, no zato viac duchovných a biskupských služobníkov. Malebne vyobliekaní a dobre ozbrojení drabanti, strážiaci palác, chodili v húfoch po uliciach, po hostincoch a v opilosti často vyvolávali škriepky. Mesto navštevovali aj mnohí cestovatelia, putujúci po súši i po vode. Na Visle, pravda, vtedy ešte nebol poriadny prístav, kotvilo tam zvyčajne len zopár rybárskych lodí, ale našlo sa príhodné miesto, kde mohli v prípade potreby pristávať aj bárky.

Katedrálna škola sa nachádzala v biskupskom paláci. Mala priestranné sály. Bolo v nich veľa knížiek, ba aj mapy sveta a rozličných krajín a — z čoho mal Mikuláš najväčšiu radosť — hvezdárske prístroje na pozorovanie neba.

Chlapci bývali v kúrii kujawského kanonika, pána doktora Wodku, ktorého si na biskupskom dvore vážili, lebo slúžil excelencií Piotrovi z Bnina ako lekár a astrológ. Jeho prevelebnosť oddávna chorľavela a potrebovala stálu lekársku opateru. Vážnosť Mikolaja

Wodku nevyplývala len z blízkych stykov s biskupom, ale aj z veľkej učenosti, ktorú dosiahol. Vraj svojho času prednášal na univerzite v samej Bologni.

V priestranej kúrii boli oddelené izbičky pre služobníctvo: sluhu a gazdinú. Gazdinú poslal kanonik po príchode oboch bratov Kopernikovcov do podkrovia a izbičku po nej dal im. Bolo bežné, že u kanonikov bývali žiaci katedrálnej školy. Takmer každý z nich vydržoval niekoho z príbuzných či detí priateľov. Wodka nemal medzi príbuznými mladých ľudí, a preto rád prijal synovcov Lukasa Waczenrodeho, s ktorým sa priatelil počas štúdií v Krakove a Bologni. Bol veľmi srdečný, hoci prísny, a hneď na druhý deň po príchode im určil denný poriadok: kedy majú vstávať, kedy ísť na omšu, do školy, na nešpory, kedy majú jesť a kedy spať. Andrzej nad tými poriadkami krčil nosom, ale Mikulášovi neprekážali, tým skôr, že s požiadavkami šli aj dobrodenia. V kúrii ich dobre živili, izbička bola dosť priestranná, svetlá a suchá, kanonik im pomáhal pri učení, po večeroch s nimi besedoval, ba niekedy priniesol aj také knihy, ku ktorým nemali iní žiaci prístup.

Patronát nad katedrálou školou vo Wloclawku mala slávna Akadémia v Krakove, ktorá sem posielala magistrov a bakalárov. Bolo to štúdium particulare, pripravujúce na štúdium generale, o ktorom Mikuláš tajne sníval. Učiteľia prinášali do Wloclawka rozličné novoty a zmeny, čo sa odohrávali vo svete. Závan nových čias prinášali aj ľudia, čo prichádzali na biskupský dvor a zúčastňovali sa na dišputách, ktoré usporadúval Piotr z Bnina.

— V palácoch italských mešťanov rozvíja sa nová kultúra, — vysvetľoval večer doktor Mikolaj Wodka v izbe pri svetle polien horiacich v kozube. — Cirkvev tam už teraz nie je prvá, ale mestskí magnáti. Tí prevzali patronát nad vedou a umením, čo sa vyslobodzuje spod náboženských vplyvov cirkvi. Vraví, že nábo-

ženstvo je náboženstvom a umenie umením. Nuž a bohatí mešťania, ako napríklad Mediciovci vo Florencii, vydržujú si na dvoroch básnikov a umelcov, ktorí namiesto toho, aby slúžili cirkvi a starali sa o spásu duše, ospevujú pozemský život človeka, ba aj jeho telo. O dušu nech sa starajú duchovní, vravia. A podľa toho aj nazvali túto novú kultúru humanizmom.

— A veď v tej Itálii, v Ríme, sídli sám svätý otec, — poznamenal Mikuláš. — Čo on na to?

Kanonik rozložil ruky a zmraštil čelo. — Ľudia všelijako hovoria. Možno sa svätý otec pohoršuje nad tým všetkým, ale na pápežskom dvore je veľa hodnosťárov. Kardináli a dignitári si všelijako počínajú. Niektorí si vraj vydržujú celkom svetské dvory, žije tam veľa umelcov, ba aj žien. Také sú vraj časy. A nehovoril by som vám to, keby nie to, že chýry o tom roznášajú mladší magistri. Napokon sa vám priznám, že niektoré zmeny vítam. Viete, akú záľubu mám v hvezdárstve. Nuž, poviem vám úprimne, že sa mi tie astrologické fíggle už sprotivili a radšej by som — ako niektorí matematici — pozoroval pohyb nebeských telies a ich meral, než zostavoval horoskopy. Niektorí učenici vraj pripomínajú starovekú teóriu, že nie Slnko okolo Zeme putuje, ale naopak — Zem okolo Slnka.

— Ctihodný pán doktor! — vybuchol pohoršene Andrzej, hoci ho, popravde, máločo vedelo pobúriť.

Mikuláš trpezlivo mlčal a plný napätia čakal na pokračovanie. Majster znova rozhodil rukami:

— Nenašiel sa taký, čo by to dokázal. Ale podaktorí vraj hľadajú dôkazy. A je jedno, aký bude výsledok bádania, lebo je vždy lepšie, aby ľudia týmto smerom rozvíjali hvezdárstvo, ako sa len zabávali horoskopmi. Vraj sa to nezlučuje s náboženstvom. Ale ak je v božom záujme a v božej moci udržanie starej Ptolemaiovej teórie, tak ju zachová. Podľa môjho názoru, všetky vedy sa majú radšej venovať bádaniu, a nie opakovať ošúchané formulky. Vezmime také le-

kárstvo, ktorému sa aj ja venujem. V Itálii medici pitvajú ľudské mŕtvol, aby poznávali a opisovali jednotlivé časti ľudského tela.

Obaja chlapci súčasne vykriekli od zdesenia.

— Tak veru, moji milí. Väčšina cirkevných hodnosťárov krivo na to hľadí, ale ja, hoci som duchovná osoba, musím priznať, že potrebné to je, ak má lekárska veda účinne slúžiť, a nie len opakovať staré recepty.

Doktor Wodka si povzdychol a chvíľu zamyslene mlčal. Neopovážili sa ho vyrušiť. Ešte ich nepopustila hrôza pri myšlienke na rozrezávanie mŕtvol. Kozub už vydával len slabučkú žiaru, Andrzej preto priložil na oheň zopár polien. Mikulášovi zišiel na myseľ mŕtvy otec a padol naňho smútok. Ale keď sa v kozube znova rozhorel oheň, vrátil sa záujem a nové veci. Napokon aj majster ožil a pokračoval:

— Starý Ptolemaiov hviezdny systém asi padne. V Krakove žije poľský astronóm Wojciech z Brudzewa, ktorý už pád tohto systému predpovedá. Podľa môjho názoru musia upadnúť do zabudnutia aj staré lekárske doktríny Hippokrata, Galena a Avicennu. Toto napokon predpovedajú aj všelijakí mudrci v našom hlavnom meste, ako napríklad onen Jan Ursinus alebo Maciej Miechowita. Staré vedy ešte vykladajú na univerzitách, ale hľadajú sa aj nové cesty.

— Umelci sa však jednako vracajú do starodávnych čias, — poznamenal odvážne Mikuláš, lebo sa to dozvedel nedávno od istého bakalára. Ved' pred rokmi čosi také spomínal aj krakovský mincmajster a ich ujec Maciej Szyling, keď bol na návšteve v Toruni. Spomenul si aj na slávneho Kallimacha, polo Itala a polo Poliaka, ktorý sa ani nie tak dávno zdržiaval vo Wloclawku na biskupskom dvore. On to bol, kto prinášal najviac správ zo sveta od Visly.

— To je pravda, — potvrdil Wodka. — Umelci siahajú po starovekých vzoroch. Maľujú ľudské telá a robia sochy, pričom nič nezakrývajú, a tieto diela sa

